

VOORAF

Dick de Jong

De afgelopen tijd zijn mij - weer - een aantal zaken opgevallen, die allemaal – zijdelings - wat van doen hebben met iets dat de boer of het boerenbestaan raakt. Ik leg ze aan u voor:

- Bijna dagelijks hoor je opmerkingen over de huidige zomer. Deze valt tegen, is te warm, geeft te veel regen enzovoort. Volgens mij is het een echte zomer, een Hollandse zomer. Wat me daarbij vooral opvalt zijn die geweldige wolkenluchten.

Als kind ging ik bij dergelijke luchten op mijn rug in het gras liggen om te ontdekken wat er daarboven allemaal aan me voorbijtrok. Schaapjes, koeienkoppen, andere diervormen, berglandschappen en nog meer.

- Ter afsluiting van een televisiejournaal is er bijna altijd het weerbericht. Een vast aantal mensen geeft daarbij aan wat voor weer het die dag was en vermeldt vervolgens het nodige over de weersverwachting voor de komende dagen. Pas als we die dagen gepasseerd zijn, weten we in hoeverre het weer aansloot bij die verwachtingen.

En dat is niet altijd het geval. Maar het waren dan ook niets anders dan verwachtingen. Gelukkig hebben de meeste boeren ook nog een soort instinct waardoor ze aanvoelen wat voor weer er op komst is. Het valt mij telkens weer op hoeveel iedereen wat te mopperen heeft op dat weer: te warm, te nat, te koud voor de tijd van het jaar, geen zon, te felle zon enzovoort. Net als hierboven is geschetst. Allemaal meningen van mensen die er niet voor hebben doorgeleerd.

- Ook zo'n punt waar velen die er geen weet van hebben toch graag een mening over laten horen: de dagelijkse problematiek in de agrarische sector. We weten intussen allemaal dat er iets met het klimaat aan de hand is. We denken echter ook te weten wat daaraan moet gebeuren. Maar we zien niet wat er al iets aan gebeurt. En ook wat wel kan en wat niet kan. Zorgen rond het boerenbestaan zijn niet nieuw. Ze zijn er al heel wat jaren. Maar het waren niet altijd dezelfde soort zorgen.

Ook in de tijd dat deze foto is gemaakt zullen er zorgen rond het boerenbedrijf of de boerderij geweest zijn. Welke zorgen dat waren, kunnen we alleen naar gissen. Dat er actie is ondernomen om een deel van die zorgen weg te nemen blijkt uit het feit dat de boerderij op een woonheuvel is gebouwd, wat deze beschermde tegen het gevaar van een overstroming.

Over verandering van definiëren gesproken. Toen ik vanmorgen een maaltje boontjes plukte uit eigen tuin, bedacht ik hoe het hebben van een moestuin de laatste jaren veranderd is in een heel ander soort begrip, nl.: 'moestuiniëren'. Vroeger de normaalste zaak van de wereld om je eigen groenten te verbouwen, iets waar geen mens een woord vuil aan maakte. Nu uitgegroeid tot een ware hype, waar hele series boeken, tijdschriften en tv programma's mee worden gevuld. Moestuinbakken of kweken in potten is helemaal hip, van in de moderne stadstuin tot op het kleinste balkonnetje toe.

Ik denk dat de boerin-van-vroeger haar hoofd geschud zou hebben over 'dat soort fratsen'. Een moestuin was gewoon onderdeel van de boerderij, een gemeenschap die tenslotte volledig in haar eigen behoeften voorzag, dus ook in groenten. De moestuin verzorgen was één van háár taken.

De bloementuin.

De moestuin.

Haar domein was namelijk niet alleen het huis, maar ook het voorerf waar naast de boomgaard en de bleek ook de moestuin lag. Van de weg af te zien, dus het was haar trots en eer dat dat er allemaal netjes bij lag. Groenten als wortelen, rode bieten, boerenkool, witte kool, prei, bonen en uien werden verbouwd in simpele rechthoekige bedden; voor aardappels was meestal een groter stuk grond gereserveerd. Bloemen waren voor de sier en dus voorbehouden aan rijke boeren. Als er al bloemen verbouwd werden, dan stonden die ook in de moestuin netjes op een rij in dezelfde rechthoekige bedden.

Het aardige, vind ik, is dat die moestuin ook wel aangeduid werd met 'hof'. Dat wekt toch een heel wat lieflijker beeld op dan een ordinaire plastic moestuinbak op poten.

Dus als we toch dingen anders gaan definiëren: voortaan loop ik 's morgens even naar 'de hof' om mijn boontjes te plukken of spinazie te snijden. Mijn eigen bescheiden moestuintje getransformeerd tot het lustoord zoals het van oorsprong bedoeld was. Zo lust ik er meer (van)!

CURSUS ONDERHOUD HISTORISCHE BOERDERIJEN

Na een succesvolle eerste editie organiseert Stichting Boerderij & Erf Alblasterwaard-Krimpenervaard-Vijfherenlanden dit najaar voor de tweede keer de cursus 'Onderhoud van historische boerderijen'.

Onderhoudswerkzaamheden aan historische boerderijen zijn aan de orde van de dag, maar vereisen vaak zeer specifieke kennis en kunde. Denk bijvoorbeeld aan het plaatsen van dubbel glas, het vervangen van een rieten dak, het repareren van metselwerk of het schilderen van uw kozijnen. Daarnaast verlangen we dat de historische boerderij mee gaat met onze veranderende woonwensen wat betreft verduurzaming en comfort; de mogelijkheden daarvoor lijken beperkt en eindeloos tegelijk. Benodigde vergunningen en beschikbare subsidies zijn soms lastig uit te zoeken. In de cursus 'Onderhoud van historische boerderijen' leert u de basiskennis die nodig is bij het maken van de beste keuzes voor onderhouds- en restauratiewerkzaamheden voor uw (monumentale of markante) boerderij.

Deze cursus is bedoeld voor boerderij-eigenaren die meer willen weten over het reguliere en uitzonderlijke onderhoud. Ook mensen die bezig zijn met een grotere restauratie, verbouwing of herbestemmingsproject zullen direct toepasbare kennis opdoen. Of uw boerderij als monument is aangeduid of geen agrarische functie meer heeft is hiervoor niet van belang.

Tijdens zes cursusavonden zullen gastdocenten uit het werkveld hun kennis en ervaringen met u delen. Daarbij wordt ingegaan op thema's als funderingen, metsel- en voegwerk, houtconstructies, rieten daken, verduurzaming en installaties, boerenerven- en tuinen en wet- en regelgeving rond historische boerderijen. Daarnaast is er tijdens de avonden tijd om specifieke informatie in te winnen bij de specialisten op onze informatiemarkt.

De kosten voor deelname zijn € 100,- per persoon. Voor zes cursusavonden op de maandagen 4 november, 11 november, 18 november, 25 november, 2 december en 9 december. De cursus vindt plaats in de bibliotheek van Schoonhoven van 20.00 uur tot ca. 22.30 uur. Geïnteresseerd? Aanmelden kan via secretariaat@boerderijenerf.nl

KOEIEN OP DE BEIERSE BERGWEIFES

INLEIDING

Een artikel dat dezer dagen werd aangekomen in een landelijk dagblad, over de boereidcultuur in het Duitse Beieren in het dorp Diepolz. Het is geschreven door Nynke van Verschuer en de foto's zijn van Louisa Maria Summer. Boeiend om eens kennis van te nemen.

MUSEUM

In dit dorp wordt de traditionele werkwijze van de bergboeren gekoesterd – want dat is goed voor het toerisme.

Echter, regelgeving en klimaatverandering zetten de veehouders onder druk.

Boer Richard Wiedemann lijkt er geenszins woeging over te hebben dat hij, zijn acht melkkoeien, zijn kippen en schapen tot museumstukken zijn verworpen. De boerderij van Wiedemann is al generaties in de familie, het woonhuis annex stal is bijna 250 jaar oud, de buitenmuren zijn van typische Allgäuer 'Schindeln', een soort houten vischubben. Sinds twintig jaar is zestiger Wiedemann hoofdzakelijk een soort modelboer. Zijn boerderij is het hart van het Bergboerenmuseum in het Beierse Diepolz. In het museum leren met name gezinnen met kinderen hoe het is om boer te zijn in de bergen, met koeien op groene weides tussen besneeuwde bergtoppen. Voor Wiedemann, die binnenkort met pensioen gaat, is die opgave bijna geschiedenis, net als voor veel andere Beierse boeren die geen toekomstbestendig bedrijf hebben. Voor een aantal van Wiedemanns burens daarentegen is het hooien op steile hellingen en kuddes die op grote hoogte van water moeten worden voorzien nog dagelijkse kost.

Diepolz ligt 1038 meter hoog in de Allgäu in het zuidelijkste puntje van Duitsland. In het dorp – een doorgaande weg hoog boven het dal, uitzicht op zuidelijker Alpen, een kerk, een kaasmakerij en het museum – wonen zo'n zestig mensen. Op deze dag in vakantietijd is er niettemin veel rumoer in het plaatsje. Op de parkeerplaats van het museum ruziën kinderen met elkaar en ouders met hun kinderen, in de ontvangstruimte van het museum staat een groep volwassenen met een verstandelijke beperking. Ongeveer zeventigduizend bezoekers per jaar komen naar het museum, zegt museumdirecteur Thilo Kreier.

NIEUW DORPSCENTRUM

„Hier in de Allgäu hebben we het probleem dat in de kleine dorpjes steeds minder leven is”, zegt Kreier. „Dat was hier in Diepolz ook zo, en daarom werd een jaar of 25 geleden besloten om het dorp nieuw leven in te blazen door een bergboerenmuseum te openen. De school was al opgedoekt, de kaasmakerij stond op het randje van faillissement. Het museum is er gekomen bij wijze van nieuw dorpscentrum, voor werkgelegenheid en natuurlijk in het kader van 'regiomarketing'.” Zuivel en met name kaas uit de Allgäu wordt in Duitsland geassocieerd met hoge kwaliteit, en de regio is

geliefd bij vakantiegangers om te wandelen, te zwemmen en te mountainbiken.

Bovendien, zegt Kreier, wordt de regio door toeristen aantrekkelijk gevonden omdat die nog zo'n oorspronkelijke indruk maakt.

„Bergboeren zijn over het algemeen nogal conservatieve mensen. Ze zijn behoudend als het om hun land gaat en ze willen geen verandering. Dat zorgt ervoor dat de dorpjes en het landschap er vandaag de dag nog heel traditioneel uitzien. In de Allgäu lijkt veel nog net als vroeger.”

Die authentieke indruk is misleidend. In de dorpen is niet veel meer zoals veertig jaar geleden. Het boerenleven, zegt chroniqueur van het boerenbestaan Kreier, was in de jaren zestig of zeventig nog ongeveer hetzelfde als twee eeuwen daarvoor. „Het leven was een stuk eenvoudiger. Een Allgäuer boer ging bijna nooit met vakantie. Hooguit maakte 'ie eens een uitje naar Zuid-Tirol met de blaaskapel. Met twintig koeien en een paar kippen was je min of meer zelfvoorzienend.”

Nu wordt er steeds minder aan de landbouw verdiend en er zijn steeds minder boerenbedrijven. In Diepolz zijn er nog vier, in de jaren tachtig waren er ongeveer vier keer zoveel. „De mensen die hier wonen, rijden liever naar het dal, om bijvoorbeeld te werken in de Bosch-fabriek in Immenstadt. Of ze werken op afstand voor een of ander bedrijf in München.”

ZWITSERS BRUINVEE

De buurman van boer Wiedemann is boer Hubert Ritter. Anders dan Wiedemann heeft Ritter een opvolger, zijn zoon is begin twintig, en Ritters bedrijf heeft toekomst. Zijn melkveebedrijf is het grootste in Diepolz en in de directe omgeving: Ritter heeft 38 melkkoeien, een derde van het gemiddelde aantal koeien bij Nederlandse melkveebedrijven.

Hubert Ritter, een zachtmoedige vijftiger, kent al zijn dieren bij naam. De koeien in de

stal, Zwitsers bruinvee, hebben net een lading vers gemaaid gras voor hun neus gekregen, nog verfraaid door gele en paarse bloemetjes. Als het warm is, vertelt een andere buurman, gaat Ritter de berg op om het jongvee dat daar de zomer doorbrengt met antimuggenspul in te smeren.

Ritters bedrijf is onder meer toekomstbestendig omdat hij vroeg investeerde in een nieuwe stal. „Mijn vader had twintig koeien toen ik het bedrijf in 1998 overnam. Destijds stonden die nog in een *Anbindestall*.” Een ‘Anbindestall’ is een stal waarin het vee met kettingen en riemen vaststaat, vaak zowel aan de nek als aan de staart, zodat het dier zijn kont niet kan keren en alleen kan wisselen tussen staan en liggen. „Toen ik het bedrijf overnam, plande ik meteen de nieuwe stal.”

Ongeveer de helft van de melkveeboeren in Beieren investeerde niet in nieuwe stallen, en bij die boeren – naar schatting dertien-duizend bedrijven – staan de dieren nog in die traditionele Anbindestall. Een deel daarvan heeft de dieren het hele jaar door vastgebonden in de stal staan; bij een groot deel van de boeren staan de koeien ’s winters vast en lopen ze ’s zomers buiten. Dierenbeschermingsorganisaties noemen het vastbinden van de koeien een „dagelijkse kwelling”.

VASTBINDEN

De regering in Berlijn wilde aanvankelijk alle ‘vastbindstallen’ verbieden, maar door succesvol verweer van landbouworganisaties worden binnen een aantal jaar voorlopig alleen die stallen verboden waar de dieren minder dan honderdtwintig dagen per jaar naar buiten kunnen. De melkveebedrijven die hun koeien maximaal 245 dagen per jaar binnen hebben staan mogen voorlopig hun ‘vastbindstal’ houden.

Opmerkelijk genoeg zijn de Groenen in Beieren blij met het compromis: volgens de

Groenen zouden anders te veel melkveehouders hun bedrijf moeten opgeven, en kunnen nu ook kleine bergboeren overleven en hun koeien ook in de toekomst laten grazen op de bergweides. Zonder de grazende koeien, zo wordt alom benadrukt, zouden de Alpen er heel anders uitzien en het berglandschap zou binnen een mum van tijd overwoekerd raken. Daarmee is ook het toerisme een argument voor het voortbestaan van de traditionele melkveehouderij. Volgens Bernd Mack, die leiding geeft aan de kaasmakerij van Diepolz, houden drie van de acht van zijn melkleveranciers er mee op zodra de wet in 2029 van kracht wordt. De steeds weer nieuwe en volgens hem willekeurige regels voor dierenwelzijn, vindt Mack, worden gedictieerd door de consument, zodat die rustig kan slapen. Maar als boeren in Beieren ermee ophouden, redeneert Mack, dan wordt de melk uit Polen en Tsjechië geïmporteerd en daar geldt nog een heel andere standaard voor dierenwelzijn. „En de consument vergeet ook graag dat een koe kalfjes moet krijgen om melk te geven, en dat de stierkalfjes naar de slacht gaan. Strikt genomen is een stierkalf een bijproduct van de melkproductie.”

Ritter, die dus al een moderne stal heeft, maakt zich het meest zorgen over de gevolgen van klimaatverandering voor de bedrijfsvoering van zijn zoon. „Vorig jaar was het extreem droog en dor. Dit jaar hebben we sinds oktober ontzettend veel regen. Wij produceren hooimelk, dus de koeien krijgen uitsluitend gras en hooi van eigen bodem. Het hooi droog binnen krijgen is onder deze omstandigheden een zenuwslopende opgave”, aldus Ritter. Een bijkomstigheid is dat de koeien door de opwarming steeds langer buiten kunnen staan: „Dit jaar konden ze op 12 april naar buiten, vroeger lag er toen nog sneeuw.”

BERG VOORSCHRIFTEN

Een andere horde ziet Ritter in de bureaucratie waarmee een boer geconfronteerd wordt. „Die heeft zich vertienvoudigd sinds ik het bedrijf overnam.” Er zijn steeds weer nieuwe wetten en maatregelen, zegt Ritter. „Ik was drie jaar in de leer en daarna nog tweeënhalf jaar aan de landbouwhogeschool. Dan heb je als boer dus al gauw vijf en half jaar opleiding erop zitten. Desalniettemin krijg je als boer een berg

voorschriften en regeltjes voor de kiez en alsof je de grootste idioot bent.”

Ritters zoon heeft er ook al een lange opleiding opzitten. Hij werkt nu nog parttime elders, voordat hij het bedrijf van zijn vader overneemt. Een tijdje zullen ze het dan nog met z'n tweeën doen, dan zal Ritter junior het een tijd alleen moeten rooien, totdat zijn kinderen weer oud genoeg zijn om te helpen.

Hubert Ritter: „Vroeger hadden alle boeren er nog een tweede baan naast en werkten ze in de winter als metselaar of in de zagerij.” Dankzij subsidies en een goede

melkprijs is dat voor Hubert Ritter niet nodig – Ritter levert direct aan de naburige kaasmakerij, een coöperatie waarvan hij ook voorzitter is.

De Diepolzer kaasmakerij produceert ongeveer honderddertig ton bergkaas per jaar, die voor een groot deel verkocht wordt aan de toeristen die naar het dorp komen om het bergboerenmuseum te bezoeken. In Diepolz is de musealisering van de ene boer het gelukje van de andere boer.

Met dank aan de Limburger.

STILTE VOOR DE HERFST...

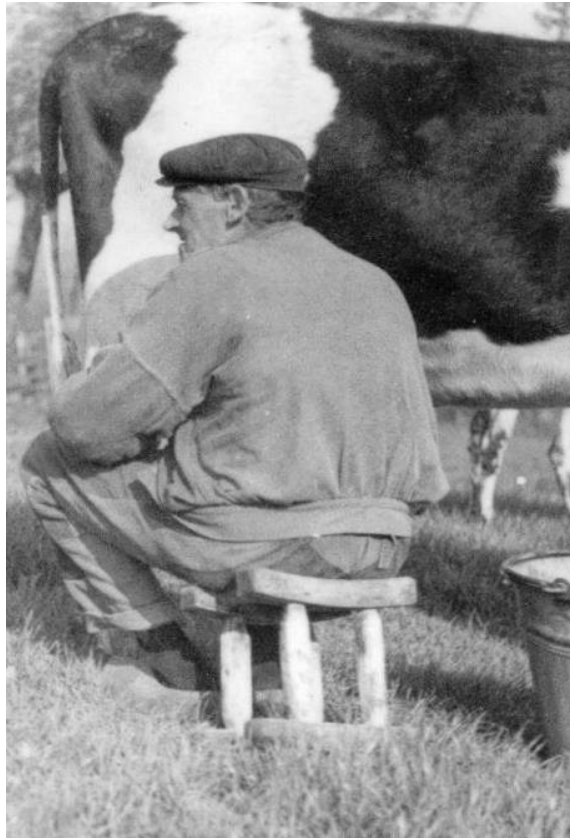
BOUWKUNDIGE ELEMENTEN

HET PLATTELAND

MELKBLOK

Met de hand melken is een zittende bezigheid. Op een melkkruk of melkblok, de emmer tussen je benen en half onder de koe, ter hoogte (of te lengte) van de uier. Met de handen maak je een knijpende en tegelijkertijd trekkende beweging aan de spenen en de warme melk spuit in de emmer. Eerst hoor je daarbij de melk met een schril geluid op het metaal terecht komen. Later, als er meer melk in de emmer komt, wordt dat geluid doffer. Als je te hard knijpt of trekt merk je dat direct aan de koe. Die gaat dan bewegen. Om te voorkomen dat daarbij de melkemmer wordt omgestoten zijn de achterpoten aan elkaar verbonden. Elders gebruikt de melker of melkster voor het zitten een melkkruk, voorzien van drie en soms zelfs maar één pootje. In de drassige veenbodem van onze streken gaat dat niet. Daar zakken de poten van de kruk in het veen weg. Daarom gebruik je hier een melkblok. Dat zit en staat stevig...

GIERKELDER WORDT ZWEMBAD

Op 23 mei 2024 begonnen en twee maanden later voor het eerst erin gezwommen. 12½ meter lang met 55.000 liter water erin wat er altijd in blijft door middel van zoutwater installatie in plaats van chloor. Reukloos, beter voor de huid en eenmalig watergebruik. Dus duurzaam. Zoutgehalte 1,5 gram per liter. In zee is dit 5 gram per liter. Je proeft dus absoluut geen zout. Het Solar afdekscherm verwarmt het water tot 26 graden dankzij de zon.

**KOOL &
VAN DEN
TOREN**

• deskundig
• vertrouwd
• persoonlijk

Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Derpsstraat 65a 2969 AD Oud-Alblas | 0184-691566 | info@koolvandentoren.nl

WWW.KOOLVANDENTOREN.NL

UITGAVEN VAN B&E AKV

- Boer en Boerderij € 35,00
- Hoeve, hofstee, herbestemming € 14,95
- Het behouden waard € 14,95
- De Stee van Saan van Pieterre € 14,95

Te verkrijgen via het secretariaat

UITGEVER:

BOERDERIJ & ERF

alblasserwaard - krimpenerwaard - vijfheerenlanden

secretariaat: Sluis 57
2964 AT Groot-Ammers
06-53759618
secretariaat@boerderijnerf.nl
www.boerderijnerf.nl

REDACTIE & SAMENSTELLING:

LA CARRIOLA

tekst & advies

Dick de Jong | Buitendams 51
3371 BA Hardinxveld-Giessendam
06-22845889 | djtekst@planet.nl

QUOTE: De nullen maken de miljoenen...